

Türkiye’de Popülizm ve Seçimsel Demokrasiye Prelüd: İngiliz Elçilik Raporlarında 1954 Seçimleri Üzerine Bazı Düşünceler

Prelude to Populism and Electional Democracy in Turkey: Some Reviews on 1954 Elections in the Reports of the British Embassy

Resul BABAĞLU * Öz

Demokrat Parti’nin ilk iktidar döneminde girilen icraatların ve iktidar pratiklerinin seçmen onayına sunulması açısından 1954 seçimleri yabancı temsilciliklerin de dikkatle takip ettikleri bir yarış olmuştur. Bu seçimler öncesinde Türkiye’de yaşanan ve siyasi tansiyonu yükselten birtakım gelişmelerin seçmen nezdinde nasıl karşılanacağı merakla beklenmekteydi. Cumhuriyet Halk Partisi’nin mallarına el konulması, Halkevlerinin ve Millet Partisi’nin kapatılması gibi gelişmeler 1954 seçimlerine gidilen süreçte iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiyi gerginleştirmiştir. Türkiye’deki siyasal gelişmeleri dikkatle takip eden İngiltere’nin Ankara Büyükelçiliği’nin dışişleri bakanlığına iletmek üzere hazırlanmış olduğu raporlar, 1954 seçimleri öncesinde vatandaşların oy tercihlerine etki edecek birtakım hususları içermesi bakımından anılan dönemi farklı bir pencereden okumaya imkân sağlamaktadır. Bu süreçte partilerin seçmen tercihlerine etki etmek için kullandığı stratejiler, dış politikanın iç politikaya ne şekilde etki ettiği ve bu bağlamda iktidar ve muhalefetin Batı ittifakı konusunda sağladığı oydaşmanın 1954 yılında çıkarılan Petrol Kanunu üzerinden belki de ilk kez sorgulanmaya başlaması gibi gelişmelerin tartışıldığı elçilik raporları, zamanın ekonomi politigiğini ortaya koyması açısından dikkate alınmayı hak etmektedir.

* Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Tarih Bölümü
babaogluresul@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8726-904X
İzmir / TÜRKİYE

* Assoc. Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi, Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of History
babaogluresul@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8726-904X
İzmir / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

1954 Seçimleri, İngiliz Elçilik Raporları, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Seçim stratejileri.

Abstract

In terms of presenting the actions and power practices initiated during the first ruling period of the DP government for voter approval, the 1954 elections were a race that foreign missions also carefully followed. A number of developments happened before the elections and raising the political tension in Turkey were eagerly awaited in how the voters would meet. Developments such as the seizure of the property of the RPP, the closure of the People’s Houses, and the closure of the Nation Party strained the relationship between the government and the opposition during the 1954 elections. The reports to be forwarded to the foreign ministry which were prepared by the UK Embassy in Ankara closely following the political developments in Turkey, provides the opportunity to look at the mentioned period from a different aspect, since it contains some issues that will affect the voting preferences of the citizens before the elections of 1954. In this process, the strategies used by the parties to influence voter preferences, the embassy reports discussing developments such as how foreign policy affects domestic politics and, in this context, the questioning of the ruling and

Başvuru/Submitted: 25/10/2022

Kabul/Accepted: 16/03/2023

opposition party on the Western alliance on the Petroleum Law, which was issued for the first time in 1954, deserves to be taken into account in terms of revealing the political economy of the time.

Keywords:

1954 Elections, British Embassy Reports, Democrat Party, Republican People's Party, Election strategies.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımı yok.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme:	İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan:	sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans:	Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment:	Two external referees / Double blind.
Similarity Screening:	Checked – iThenticate.
Ethical Statement:	selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License:	Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın sonlarından itibaren Türkiye'nin Batılı devletlerle yakın bir diplomatik temas sağlamış olması dış politikada önemli gelişmeleri doğurmasının yanında, Türkiye'de demokratik değerlerin esas alınacağı bir siyasal sistemin kurumsallaşması için de uygun bir zemin hazırlamıştır (Yılmaz H., 1997). 1946 yılında Demokrat Parti'nin (DP) kurulmasından sonra başlayan iki partili siyasal sistemde yapılan seçimler ile Türkiye'de liberal rekabetçi demokrasinin ilk tohumları atılmıştır. 1946 yılında çok partili siyasal düzene geçilmesinin ardından 1950'de yapılan seçimlerin DP'nin üstünlüğüyle sonuçlanmasıyla birlikte CHP 27 yıl boyunca sürdürdüğü iktidarını kaybetmiştir. 1950 seçimlerinden sonra DP dönemine damga vuran meselelerin başında gelen seçim kanunu tartışmaları hem Türkiye'deki demokrasinin sancılı bir başlangıç ile anılmasına yol açmış hem de DP'li yıllar olarak bilinen 1950-1960 arası devrenin iktidar ve muhalefet ilişkileri açısından girift bir serüven halini almasına neden olmuştur (Hale, 1980). Gerçekten de DP döneminin en geçerli siyaset yapma biçimi olan ve siyasal alandaki meşruiyetin yegâne dayanağı olan seçimler, Türk siyasal kültüründe "milli irade" olarak kabul edilen ve iktidar-muhalefet ilişkilerinde temel belirleyici olan bir formül olarak sonraki dönemlere de devretmiş ve siyasetin domine edici unsurlarından biri olmuştur (Sütçü, 2011).

Türkiye'de demokrasiye geçiş süreci olarak bilinen savaş sonrası yıllardan sonra İnönü CHP'sinin 1960'lı yıllardaki iktidar ortaklıkları ve 1970'li yıllarda Bülent Ecevit'in liderliğinde kurulan koalisyonlar da dâhil olmak üzere CHP oldukça sınırlı sayıda iktidar şansı bulmuş olmasına rağmen bu parti, her dönemde siyasal hayatın önemli bir aktörü olmaya devam etmiştir (Çınar, Uğur Çınar, & Açıkgoz, 2022). Kurucu bir parti olma özelliğinden ileri geldiği bilinmekle birlikte, CHP'nin bu vasfı birçok araştırmada vurgulanmış, ancak Türkiye'nin siyasal hayatında yaşanan parti mücadelelerinin ve siyasal krizlerin yapısal nedenleri üzerine var olan literatür son derece cılız bir görünüm arz etmiştir. Görülebildiği kadarıyla, Türkiye'deki siyasal yapıyı siyaset biliminin birikimiyle teorik ve karşılaştırmalı bir yöntemle inceleyen Özbudun'un ufuk açıcı eseri bu konunun araştırılmasında başucu bir kaynak olma özelliğini haizdir (Özbudun, 2011). Demokrat Partili yılları odağa alan araştırmaların önemli bir kısmında izlenen lineer ve kronolojik anlatı, hiç şüphesiz dönemin bütünsel bir panoramasını sunması açısından kayda değer bulgular içerse de bu çalışmalar, siyaset bilimi perspektifinin olanaklarından yoksun durumdadır (Demir, 2010; Uyar, 2017). Dönemi yaşayanların anılarında yer yer karşılaşılan bir husus olan 1924 Anayasası'nın kapsayıcılık ve siyasal hayatı düzenleyen hükümlerindeki yetersizlikler dolayısıyla 1950'li yıllarda iktidar-muhalefet ilişkilerinin sağlıklı bir zeminde ilerlemesinin imkânsızlığı ve bu durumun yarattığı siyasal ve toplumsal kutuplaşma bir yönüyle 1950'lilerin daha kapsayıcı bir değerlendirmeye tabi tutulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Menderes, 2011, s. 104). Kuvvetli bir merkezi hükümetin belirleyici olduğu kadim geleneği yaşatan 1924 Anayasası, her ne kadar devrimci bir zihniyetin ürünü olsa da politik kültürden dolayı Osmanlı geçmişinden belirgin izler taşımaktaydı. Diğer yandan da toplumsal rıza üretiminin elde edilmesi için

de siyasal partiler vs. gibi politikanın araçları olan mekanizmanın geliştirilmesini zorunlu kılmaktaydı (Kalaycıoğlu, 2023, s. 3).

Gerçekten de başta kuvvetler ayrılığı olmak üzere anayasal denetim ve bazı kritik kurumların özerkliği gibi hususların sadece muhalefet cenahının seçim propagandalarında yer bulabildiği 1950’li yıllar, Türkiye’de popülizm ve sandık demokrasisinin kurumsallaştığı bir döneme tekabül eder. 1954 seçim sonuçlarının iktidar çevrelerinde yarattığı güç temerküzünün yol açtığı siyasal kırılmalar, bilindiği üzere 1960 Darbesi’ne giden süreci de başlatmıştır. Akyol’un “güç zehirlenmesi” olarak tarif ettiği bu durum, açık ara farkla kazandığı seçimlerden sonra DP iktidarının basın, üniversite, yükseköğretim gençliği ve siyasal muarızlar başta olmak üzere bütün muhalefet odaklarıyla girdiği rekabette tercih ettiği orantısız mücadele yöntemlerinde açığa çıkmıştır (Akyol, 2021, s. 301). Bu çalışma kapsamında odağa alınan 1954 seçimlerinin Türkiye’de siyasal sistemin açmazlarından olan iktidar-muhalefet ilişkileri ve siyasal kutuplaşma gibi olguların arka planına ışık tutması açısından kayda değer bir tarihsel durak olduğu düşünülmektedir.

“Beyaz Devrim”den Sonra İktidar ve Muhalefet İlişkileri

Türkiye, 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan ve birden çok partinin yarıştığı seçimler sonucunda oluşan tabloyla siyaseti domine edecek iki partili düzene bir geçiş yapmakla kalmıyor, aynı zamanda geniş seçmen kitlelerinin siyasal yaşamda belirleyici bir rol alacakları süreç de başlamış oluyordu (Cinar, 2023, s. 9). Türkiye’de ilk kez “genel oy” ilkesine dayalı, yargı denetiminde, açık tasnif ve gizli oy esasları 1950 seçimleri ile kurumsallaşmıştır (Kahraman, 2010, s. 351; Koçlar & Özduygün, 2017, s. 270; Benhür, 2007). 18 Mayıs’ta açıklanan kesin seçim sonuçlarına göre TBMM’de önemli bir çoğunluk elde ederek siyasal iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi’nden (CHP) devralan DP, siyasal düzenin belki de ilk kez sınıfsal açıklamalarla anlaşılmaya çalışıldığı bir dönemin en önemli aktörü olacaktır. 1950-1954 arasındaki iktidar-muhalefet ilişkileri, partilerin rolleri değişmiş olarak siyasal çatışmaları doğuran tartışmalı bir evreye damga vurmuştur (Tunçay, 1995, s. 179). 1950 seçimlerinin iktidarın el değiştirmesiyle sonuçlanması, CHP açısından sürpriz bir durum olmuştur. Bila’ya göre, 1950 seçimlerinden sonra CHP’de her kademedede panik durumu başlamıştır (Bila, 1999, s. 139). Seçimleri kaybetmenin verdiği şaşkınlıkla hareket eden CHP’li siyasetçiler, yenilginin arkasında yatan sosyal ve ekonomik nedenlere eğileceklerine tepkisel davranarak seçim sonuçlarını sathi açıklamalarla değerlendirme yoluna gitmişlerdir (Uyar, 2017, s. 31). DP’nin milleti kandırdığı, halkın yeni bir arayış içerisinde olduğu, bu nedenle CHP’nin bu noktada yerine getirmesi gereken ilk görevin aldatılmışlığını millete göstermek ve bu hatayı tamir etmek olduğu şeklinde görüşler partililer tarafından dillendirilmiştir (Güngör, 2004, s. 63). Ancak iç siyasette yarattığı şaşkınlık ve belirsizlikten öte, 1950 seçimleri Türkiye için her açıdan yeni bir devri başlatmış ve bu yönüyle özellikle Batı dünyasının dikkatle takip ettiği gelişmeler dizisini beraberinde getirmiştir (Lary, 1953).

Türkiye’de 1950 seçimlerinin siyasal ortamı biçimlendiren etkisinin yanında sözü edilen süreçte iktidar-muhalefet ilişkilerine yön veren bir diğer husus da dış politikada görülen gelişmelerdi. Türkiye’nin Yunanistan ile birlikte 1952 yılında NATO’ya

girmesi iç politikada DP'ye belirgin bir saygınlık kazandırmıştır. Denilebilir ki, Türkiye'nin NATO'ya girmesi yalnızca Sovyet tehdidi karşısındaki yalnızlığını gidererek kendisine bir güvenlik şemsiyesi oluşturmamış, aynı zamanda toplumsal uyum ve bütünlüğün sağlanmasına da yardımcı olmuştur (The National Archive (TNA), Foreign Office (FO) 371/101848, Annual Report of Turkey for 1951, WK 1011/1, January 2, 1952). Türkiye'nin NATO'ya dâhil olmasıyla İngiltere'nin Ortadoğu'da tesis ederek etkinliğini arttırmayı planladığı Ortadoğu Komutanlığı'nda da aktif bir rol alacağı beklentileri doğmuştur. Doğal olarak ABD ve İngiltere gibi Batılı demokratik yönetimlerin başını çeken devletlerle işbirliğine gitmenin iç siyasette de kaçınılmaz sonuçlar doğurması beklenmekteydi. Öte yandan, daha önce NATO'ya giriş denemeleri başarısızlıkla sonuçlanan CHP karşısında Batı ile ilişkiler noktasında bariz bir üstünlük elde eden DP'nin bu konudaki olumlu imajı, 14 Mayıs seçimlerinden sonra yapılan ara seçimlerde de iyi sonuçlar almasına etki eden faktörlerden biri olarak kabul edilebilir (TNA, FO 371/101848, Annual Report of Turkey for 1951, WK 1011/1, January 2, 1952). İngiliz elçiliğinde görev yapan yetkililerin gözlemlerine göre Adnan Menderes'in güçlü liderliği de dış politikadaki gelişmelerin avantaja çevrilmesinde etkili olmuştur. Bu değerlendirmelere göre; Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerin sorunsuz bir şekilde yönetilmesi de DP'nin saygınlığını arttıran gelişmelerden biriydi. Her ne kadar parti içindeki otoritesine karşı bazı itirazlar yükselse de Menderes'in güçlü mizacı partideki liderliğini perçinleyen bir etki yaratmıştır. Bunun yanı sıra, 1950 seçimlerinden sonra iç siyasette belirleyici etki yaratan bir diğer husus da CHP'nin bir türlü adapte olamadığı muhalefet rolünün yarattığı boşluktu. Her şeyden önce Halkevlerinin kapatılması ve mallarının hazineye aktarılması CHP içindeki istikrarsızlığın en başta gelen nedenleri arasındaydı (Öymen, 2009, s. 203).

1950'li yılların ilk zamanlarında ortaya çıkan liberal ortamın yarattığı rehabetin ülke içinde oluşturduğu ve siyasal özgürlüğün maksimalist yorumunun yol açtığı istenmeyen durumlardan biri de aşırı siyasallaşmış grupların kendilerini ifade etme imkânı bulmuş olmalarıydı. İngiliz diplomatların gözlemlerine göre organize bir komünist hareketin zemin kazanmak amacıyla harekete geçtiği görülmüştür. Bu nedenle Türk Ceza Kanunu'nda yapılan bazı değişikliklerle komünist düşüncenin liderlerine karşı toplu tutuklama eylemine girişilmiştir. Tıpkı sol siyasette görülen canlanmada olduğu gibi, Atatürk devrimlerinden rahatsızlık duyan ve kendilerine *Ticaniler* diyen sektör ve İslam'ın aşırı yorumuna yakın olan bir grubun başlattığı reaksiyoner eylemler iç siyaseti yönlendiren bir etki yaratmıştır (TNA, FO 371/101848, Annual Report of Turkey for 1951, WK 1011/1, January 2, 1952).

1950 seçimlerinden sonra yurt genelinde ortaya çıkan kısa süreli ılımlı havanın ardından iktidarın muhalefete karşı tavrı giderek sertleşmeye başlamıştır. Hatta denilebilir ki, Türkiye'de genel anlamdaki iktidar-muhalefet ilişkilerinin temel karakteri haline gelmiş olan çatışmalı ilişkinin kurumsallaşmasında sözü edilen dönemin hususi bir etkisi vardır. Şöyle ki temellerini Osmanlı siyaset düşüncesinin paternalist karakterinden alan otoriteryanizm, İttihat ve Terakki iktidarındaki II. Meşrutiyet dönemi ve iki savaş arası dönemin tek partili yıllarından sonra siyasal dönemlendirmenin önemli bir dilimi olan Menderes döneminde de siyaset ikliminin

temel belirleyenlerinden biri olmuştur. 1950 Mayıs'ındaki iktidar değişiminden kısa bir süre sonra iktidarın muhalefet grubuna karşı takındığı sert tutum bu devamlılığın en bariz örneklerindedir. Henüz 1952 yılında Avrupa Konseyi'ne katılan Türk delegasyonunda yer alan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, BBC'ye vermiş olduğu röportajda Türkiye'de iktidar partisinin muhalefete karşı sert tutumundan yakınlıkla kendi ülkesinde rahatlıkla radyoda görüşlerini açıklayamadığından şikâyet etmiştir (TNA, FO 371/101849B, From Ankara to Foreign Office, WK1013/2, January 15, 1952). Tahmin edilebileceği gibi Kasım Gülek yurda döndükten sonra ülkesini yurtdışında karalamakla suçlanmış ve bu gerekçeyle bizzat Menderes, Kasım Gülek'in bir daha yurtdışı görevlere gönderilmeyeceğini ifade etmiştir (TNA, FO 371/101849B, From Ankara to Foreign Office, WK1013/2, January 15, 1952). 1950 seçimlerinden sonra muhalefet rolüne ısınmakta bir hayli güçlük çeken CHP'nin iktidarı antidemokratik olmakla suçlaması üzerine DP'li siyasetçilerin başvurduğu savunma mekanizması genellikle tek parti iktidarının uygulamalarının hatırlatılıp iktidarı eleştiren siyasetçilerin riyakârlıkla suçlanması şeklinde işliyordu (Danforth, 2021, s. 29).

DP'nin muhalefete karşı sertleşen tutumunun belki de en bariz göstergesi 1951 yılında Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte CHP'nin de tek parti döneminde elde etmiş olduğu bazı taşınmazlara el konulacağına ilişkin yasal düzenleme yapılması gerektiği yönündeki söylentilerdi. TBMM komisyonunda hazırlanan yasa taslağına göre CHP'nin sahip olduğu malların hazineye devredilmesi öngörülüyordu. Nitekim muhalefetteki siyasetçilere göre bu tasarının gerçek amacı CHP'nin iflas ettirilerek parti örgütünün dağıtılmasıydı (TNA, FO 371/101849, From Ankara to Foreign Office, WK1013/13, June 17, 1952.). Bu yöndeki iddialar CHP'ye yakın basın organlarında da sıkça dile getiriliyordu. Nitekim Hüseyin Cahit Yalçın, *Ulus* gazetesinde Menderes'in otoriter yönetim anlayışına vurgu yaparak DP iktidarının hızla demokrasiden uzaklaştığını ifade etmiştir (TNA, FO 371/101849B, From Ankara to Foreign Office, WK1013/16, July 28, 1952). 1950 Seçimlerinden sonra Türkiye'de siyaset sahnesinin büsbütün çatışmalı bir ortama dönüşmesi liderler düzeyinde de polemik ve karşılıklı suçlamaları beraberinde getirmiştir. 1952 yılında İzmir'de partililere yapmış olduğu açıklamada İnönü, partisinin aleni saldırılara hedef olduğunu iddia etmiştir. İktidarın muhalefeti sindirmeye çalıştığını belirten İnönü, böyle bir yönetim anlayışının demokratik ilkeleri tahrip etmekle kalmayıp aynı zamanda siyasi istikrarı da baltaladığını ileri sürmüştür. İnönü'nün bu yöndeki konuşmaları, sürpriz olmayan bir şekilde iktidara yakın basın araçlarında "isyana teşvik" olarak değerlendirilmiştir. Çok geçmeden DP'liler de karşı atağa geçmişlerdir. İnönü'nün İzmir'deki mitinginden üç gün sonra gittiği Balıkesir'de DP'liler de harekete geçerek bir tür karşı miting düzenlemişlerdir. Bu sırada karşı karşıya gelen partililerden bazı kişiler yaralanmışlardır. Bu gelişmeler üzerine Ege turunu erken tamamlayan İnönü, Ankara'ya dönmüştür. İktidara yakın olan *Zafer* gazetesinin İnönü'yü provokatör ve hain diye suçlaması dönemin siyasi havasının ne ölçüde gerildiğini göstermektedir. Siyasal havanın karşılıklı saldırılar düzlemine girdiği bu günlerde her iki partideki sağduyulu insanların inisiyatif almalarıyla ortam biraz olsun yumuşamaya başlamıştır (TNA, FO 371/101849B, From Ankara to Foreign Office, WK1013/16, July 28, 1952).

1954 seçimlerinden önce yaşanan en önemli olay, CHP'nin mallarına el konulmasını öngören yasanın yürürlüğe girmesiydi. Tek parti döneminde CHP'nin edindiği taşınmaz malların haksız bir şekilde iktisap edildiğini savunan DP'li siyasetçiler bir kanuni düzenleme yoluyla muhalefet partisinin bazı mülklerine el konulmasını planlamışlardır. DP'lilere göre; CHP'nin ülke genelinde sahip olduğu ve değeri 3,5 milyon lira olan 800'e yakın taşınmazın yeni bir statüye kavuşturulması için hak ve adaleti yerine getirmek adına bizzat CHP'nin de desteğinin sağlanması gerekmektedir (Çakmak, 2015, s. 3). Bu konudaki tartışmaların basını meşgul ettiği günlerde, hükümet vakit kaybetmeksizin kanuni düzenlemeyi TBMM'den geçirerek CHP'nin mallarına el koyan tasarıyı yürürlüğe koymuştur. Kuşkusuz, İngiliz diplomatların gözlemlerine göre; bu adım seçimler öncesinde muhalefeti ekonomik açıdan zora sokmaya dönük bir eylemdi. Nitekim *The Times*'ta çıkan uzun bir değerlendirme yazısında da iktidar partisinin bu eyleminin seçimlerden önce planlanmış bir tasarı olduğu ileri sürülmüştür (Political Storm Over Moves Against Peoples Party, 1954). Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra basında yer alan eleştirilere rağmen hükümet çevreleri, halkın büyük bir kesiminin bu düzenlemeye destek verdiğini iddia etmişlerdir (TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/1, December 31, 1953).

1954 Seçimlerinden Önce Yaşanan Bazı Gelişmeler

DP iktidarının ilk yıllarında ülke siyasetinde görülen muhataralı koşulların giderek zirve yaptığı 1953 yılı aynı zamanda erken seçim konusunu da gündeme getirmiştir. Geriye dönüp bakıldığında Halkevlerinin kapatılması, CHP'nin mallarına el konulması gibi siyaset sahnesindeki uyumu bozan gelişmelerin yol açtığı tartışmalı ortamda Başbakan Adnan Menderes, Sivas'taki parti kongresinde, normal koşullarda 1954 yılında yapılması gereken seçimlerin 1953 yılında yapılabileceğini ortaya atmıştır. Bu yolla muhalefetin baskın bir seçimle yenilgiye uğratılması planını gündeme getiren Menderes bazı partililerden destek görememiştir. Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, tarımsal hasadın kötü geçeceği beklentisi nedeniyle 1953'te yapılacak bir seçimde köylü çevrelerin DP'ye destek vermeyebileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak Menderes'in teklifine olumsuz yaklaşmıştır (TNA, FO 371/101849B, From ANKara to Foreign Office, WK 1013/22, October 21, 1953.). Nihayet 1954 yılına gelindiğinde bir yandan aday belirleme işlemleri yapılırken bir yandan da iktidarın kalkınmacı siyaset anlayışı doğrultusunda ülke genelinde açılışlar ve temel atma törenleri düzenlenmiştir. Samsun Limanı'nın temelini atılması, İzmit'teki kâğıt fabrikasının hizmete açılması, Mersin Limanı'nın inşaatına başlanması gibi gelişmeler, seçimler öncesinde iktidar partisine seçmen nezdinde gözle görülür bir saygınlık sağlamıştır (Eroğul, 2003, s. 139).

İktidarın muhalif basına yönelik tavrının 1954'ten sonra giderek katılaşılmaya başlamasının zirve noktasını yeni basın kanunu ile başlatmak isabetli bir tespit olacaktır. 9 Mart 1954 tarihinde *Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun* ile basına karşı ciddi önlemler alma yoluna giden DP iktidarı bu yolla seçimler öncesinde kendisine karşı yöneltilecek suçlamaların önünü almaya çalışmıştır (Resmi Gazete, S. 8660, 17 Mart 1954). Kanunun yürürlüğe girmesinden

sonra bazı gazeteciler hakkında açılan davalar sonucunda 18 gazetecinin hapis ile cezalandırılması dış basında da yankı uyandırmıştır (A Very Limited Freedom, 1954). Seçimler öncesinde yaşanan bu gelişmeler kaçınılmaz bir şekilde iktidar partisinin kendi uygulamalarına yöneltilen eleştirilere karşı refleks niteliğinde tepkiler vermesi sonucunu doğurmuş, bu durum da iktidara yakın bir yaygın politikası takip eden *Zafer* gazetesinin dış basını hedef alan yazılara yer vermesine neden olmuştur (Critisizm of The Times, 1954).

1954 yılı Türkiye’de iktidarın ABD ile ilişkilerini geliştirmek ve buna bağlı olarak batıdan elde edilen ekonomik yardımların devamını sağlamak için Bayar ve Menderes’in ABD’ye yapmış oldukları seyahatler ile hatırlanmaktadır. Yaklaşık üç ay süren ABD gezisini bakanlar düzeyinde büyük bir katılımcı listesi ile gerçekleştiren Bayar’ın bu ziyaret ile elde etmeyi planladığı asıl hedefin ekonomik yardımların devamı olduğunu ileri süren İngiliz diplomatlara göre bu ziyaret Türkiye’de iktidara yakın basın organları tarafından başarı olarak sunulmuştur (TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/4, February 13, 1954). Hiç kuşku yok ki, Cumhurbaşkanı Bayar’ın hemen ardından ABD’ye giden Menderes’in de ABD’den talep ettiği ekonomik yardımlar, 1954 seçimlerinden sonra da iktidarın gücünü pekiştirme ve Türkiye’nin ekonomik istikrarının devam ettirilmesi amacıyla matufu (TNA, FO 371/112922, Ankara Political Summary no 11, WK 1013/13, May 21, 1954). Şu var ki, Türkiye’de iktidarın ABD ile kurmaya çalıştığı ittifak bağlarının yarattığı tek taraflı bağımlılık durumu 1954 seçimlerinde muhalefetin yoğun olarak üzerinde durduğu bir eleştiri başlığı olacaktır (Güngör, 2004).

22 Haziran 1953 tarihinde toplanan CHP’nin 10. Kurultay’ında gündeme gelen konuların başında yaklaşan 1954 seçimleri yer alıyordu. Delegelerin aday belirleme yetkisinin gündeme geldiği 10. Kurultay’da delegeler parti merkez teşkilatı karşısında bariz bir güç elde etmişlerdir. 10. Kurultay’da gündeme gelen önemli bir mevzu da anayasa mahkemesi ve ikinci meclisin açılmasına ilişkindi. Bu sıralarda konuşulan bir konu da CHP’nin Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ile olası bir seçim ittifakı kurabileceği yönündeydi. Bilindiği gibi, irticai faaliyetleri nedeniyle kapatılan Millet Partisi’nin (MP) halefi olan CMP’nin adının CHP ile birlikte anılması iktidarın tepkisini çekmiştir. İktidar çevreleri CHP’yi irtica ile kapatılan bir örgütün uzantısı olan bir parti ile işbirliği kurmakla suçlamıştır. Ne var ki, CHP’nin adı geçen parti ile ittifakı konusunda bir adım atılmamıştır (TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/6, March 12, 1954). Aslında bu konu CMP tarafından yayınlanan bir tebliğle gündeme gelmiş ve mevcut yasal koşulların bu ittifaka mahal verdiği ifade edilmiştir. Dönemin dördüncü büyük partisi olan Türkiye Köylü Partisi ise seçimlerde bir varlık gösteremeyecektir (TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/7, March 26, 1954). Öte yandan, seçim kanununda yer alan bazı maddelerin muhalefet partilerinin aleyhine sonuçlar doğurduğu gerekçesiyle bu kanunda değişikliğe gidilmesi konusundaki istekler son yıllarda sıklıkla dile getirilmiştir. Aslında bu konudaki tartışmalarda Başbakan Menderes’in tavrı 1952 yılında vermiş olduğu bir beyanata yansımıştır. Menderes, muhalefete yakın çevrelerin dile getirdikleri bu konudaki istekleri bir ölçüde haklı bulduğunu ifade ettiği bir

demecinde, mevcut kanunun bizzat CHP tarafından yapıp yürürlüğe konulduğunu ileri sürerek muhalefetin bu konudaki ateşli itirazlarını anlayamadığını söylemiştir (TNA, FO 371/107550, British Embassy Ankara, WK 1016/1, December 30, 1952).

1954 Seçimlerinde Propaganda ve Strateji

İktidar ve muhalefet 1954 yılı başından itibaren tam bir seçim dönemine girmiştir. İktidar partisinin muhalefeti zayıflatmak adına giriştiği eylemler karşısında muhalefet çevreleri de eleştirel tavırlarını arttırarak iktidarı yıpratmaya çalışmışlardır. 1954 seçimlerinden önce DP iktidarının Köy Enstitülerini öğretmen okullarıyla birleştirerek bu kurumları iyice işlevsizleştirmesi ve faaliyetlerine son verme yoluna gitmesi seçimler öncesinde ortaya çıkan siyasal tabloda öne çıkan gelişmelerden biriydi (Albayrak, 2004, s. 252). Seçimlerin Mayıs ayında yapılacağı kesinleşmesi üzerine ülke siyasetinin başını çeken DP ve CHP'li siyasetçiler de seçim stratejilerini belirlemek için zaman kaybetmeksizin çalışmalara başlamışlardır. Türkiye'de seçimlerden önce ortaya çıkan siyasi tabloyu değerlendiren İngiliz diplomatlara göre; dış politik meseleler fazlasıyla seçim malzemesi yapılacaktır. Bu konuda yapılan tahminlere göre muhalefet çevreleri, iktidarı Batı ittifakı ile ölçsüz ve tek taraflı bağımlılık ilişkisi içinde olmakla suçlayacakken iktidar da ABD ile son yıllarda ilerletilen ittifak ilişkisini gündeme getirecektir. Bu noktada, Cumhurbaşkanı Bayar'ın ABD'ye gerçekleştirmiş olduğu seyahatin seçim kapsamındaki çalışmalarda abartılarak anlatılmasıyla DP'nin seçmenleri etkilemeyi planladığı ileri sürülmüştür. ABD ile sağlanan yakın diplomatik temas sayesinde Türkiye'nin uluslararası arenada saygınlık elde ettiği üzerine bina edilen bu söylem, anlaşıldığı kadarıyla DP'nin seçimlerde sık sık kullanacağı bir argüman olacaktır (TNA, FO 371/112924, British Embassy Ankara, WK 1016/4, February 10, 1954).

1954 seçimlerinde uluslararası alandaki gelişmelerin iç siyasete fazlasıyla konu edilmesi, geçmişteki siyaset yapma biçimiyle kıyaslandığında iktidar ve muhalefet odaklarının ayrıştıkları konuların çeşitlendiği bir siyasal ortamı işaret etmektedir. Kanımızca, geçmiş dönemlerde dış politikada siyasal muktedirlerin takip etmiş oldukları politikaya seçenек olabilecek herhangi bir projeksiyonu ortaya atacak muhalif aktörlerin olmayışı, ya da açık bir ifadeyle Türkiye'deki siyasal ayrışmada dış politikanın bir enstrüman haline gelmesinin ancak iktidar ve muhalefet saflarının keskin bir seviye kazanmasından sonra vaki olması, yukarıda ifade edilen sonucu doğurmuştur. Malum olduğu üzere, II. Dünya Savaşı yıllarından itibaren Türkiye'nin küresel siyasetteki geleceğini Batı ittifakı saflarında konumlandırması, bütün çevrelerin üzerinde uzlaşma sağladığı bir husus olmuştur. Durum böyleyken DP iktidarının iyice yerleşmeye başladığı yıllarda CHP'nin üzerinde önemli ölçüde eleştirel bir siyaset anlayışı takip ettiği alanların başında iktidarın dış politika tercihleri yer almıştır (Yeni Ulus, 12 Ocak 1954; Unat, 2017). Özellikle 1954 yılında yürürlüğe giren Petrol Kanunu'na sıkça atıf yapılan CHP parti grup toplantılarında ve diğer platformlarda DP'nin bu kanun yoluyla Türkiye'yi sömürge durumuna düşürdüğü suçlamasına yer verilmiştir. İngiliz diplomatlar, bu konuda CHP'nin ileri sürdüğü suçlamaların anti-Amerikanizm raddesine vardığı tespitini endişe ile karışık bir ifade ile aktarmışlardır. Özellikle Nihat Erim'in bu konuda oldukça saldırgan bir üslup ile *Yeni Ulus*'ta yazı

yayınladığına yer verilmiştir. Muhalefetin milli egemenlik vurgusuyla bu konudaki eleştirilerini yönelttiği iktidar partisi ise CHP'yi eski "devletçi" takıntılarını üzerinden atamamakla suçlamıştır. Öte yandan, CHP'li siyasetçilerin iktidarı köşeye sıkıştırmak adına anti-Amerikancı bahsi katı bir şekilde sürdürmelerinin Türkiye'deki ABD Büyükelçisini de ciddi bir şekilde endişelendirdiğini ileri süren İngiliz diplomatlar, Kasım Gülek ve Nihat Erim gibi siyasetçilerin bu yolla giderek tehlikeli bir hal alan oyunlarına bir son vermeleri gerektiğini vurgulamışlardır (TNA, FO 371/112924, Peoples Republican Party's Attitude to Relations with the United States, WK1016/5, February 26, 1954). Elçilik yazışmalarına bakıldığında, CHP'nin ileri sürdüğü iddialara göre ABD'den sağlanan ekonomik yardımlar Türkiye'nin ekonomisini ve milli egemenliğini zarara uğratan bir takım şartlar doğuruyordu. Batı ittifakının gerektirdiği savunma bütçesinin oransal olarak fazla bir miktarda oluşu CHP'ye göre ekonomiyi zaafa uğratan bir durum yaratıyordu (TNA, FO 371/112924, Peoples Republican Party's Attitude to Relations with the United States, WK1016/5, February 26, 1954). Bunun yanı sıra, CHP'nin Petrol Kanunu dolayısıyla DP'ye ağır eleştiriler yönelttiği sıralarda ABD'de bulunan Cumhurbaşkanı Bayar, Türkiye'de bir anti-Amerikanizmin var olmadığını ifade etme gereği duymuştur (TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/5, February 24, 1954; The Wall Street Journal, Bayar's Visit, Jan. 29, 1954).

1950 seçimlerinden sonra düştüğü muhalefet durumuna bir hayli zaman sonra alışan CHP'nin bu rolüne 1954 seçimlerinden önce adapte olduğu ileri sürülebilir. Zira seçimler öncesinde yürüttüğü muhalefet anlayışını sertleştiren ve bu ölçüde de çeşitlendiren CHP'nin bu yolla seçmen nezdinde kabul edilebilirlik elde etmeye çalıştığı bilinmektedir. İktidarın dış politikada giriştiği icraatları katı bir şekilde eleştiren CHP'nin seçim kampanyasında kullandığı bir diğer propaganda alanı ise ekonomi olmuştur. Parti Genel Sekreteri Kasım Gülek, Karadeniz'e düzenlediği seyahatten sonra uğradığı Adana'da yapmış olduğu bir konuşmada iktidarın iddia ettiği gibi tarımsal üretimde bir artış yaşanmamış, üstelik işçi kesimlerin artan hayat pahalılığı karşısında zor bir dönemden geçtiğini ileri sürmüştür. Kasım Gülek'in de sözlerinde yer bulan işçilerin, öyle görünüyor ki 1954 seçimlerinde belirleyici bir seçmen kitlesi haline gelmesi öngörülüyordu. Nitekim Türk-İş Konfederasyonu'nun düzenlediği bir toplantıda iktidar partisi işçilerin menfaatlerini yok saydığı ve işçi sendikalarını siyasi faaliyetlere katma çabasında olduğu için sert bir şekilde eleştirilmiştir (TNA, FO 371/107548, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/18, August 25, 1953).

Türkiye'deki İngiltere Büyükelçiliği diplomatlarının yapmış oldukları ilginç bir değerlendirme de köylülerin 1954 seçimlerinde hangi yönde oy kullanacakları ile ilgiliydi. Yapılan değerlendirmeye göre bir önceki seçimde DP'yi destekleyen köylü kesimlerin 1954 seçimlerinde oy tercihlerini hangi zeminde belirleyecekleri ile ilgili bir muamma olsa da bu kitleye ait oyların CHP'ye kayması için bir neden görünmemektedir. "İktidarın son zamanlarda halkta olumsuz bir tablo yaratan ekonomi politikalarına rağmen CHP'nin daha iyisini yapabileceği yönünde bir emare

yok" şeklindeki değerlendirme köylülerin 1954 seçimlerinde de tercihlerini DP'den yana kullanacakları öngörüsünü destekliyordu.

1950 seçimlerinde sık sık hayat pahalılığını gündeme getirerek seçimlere hazırlanan DP, bu kez tüketim mallarının fiyatlarındaki artıştan dolayı hayat pahalılığını önleyemediği için 1954 seçimlerine ciddi bir handikap ile girecektir. Ancak İngiliz diplomatların kanaatlerine göre; muhalefetin yaygın bir şekilde geniş toprak sahibi köylülerin hükümetin verdiği kredilerden dolayı borçlandığını ve bu nedenle DP'ye mesafeli olduklarını iddia etmesine rağmen, bu seçimde de köylü kesimlerin tercihlerini DP'den yana koyacaklarına kesin gözüyle bakılmaktadır (TNA, FO 371/112924, General Background to Turkish General Elections 1954, WK 1016/7, April 9, 1954). Dahası, köylü kesimlerin oy tercihlerini belirleyecek olan asıl hususun ekonomik refah seviyesinden ziyade, geçmişin kötü tecrübelerinin hafızalardaki canlılığını koruması ve DP'nin dini pratiklere serbestlik kazandıracağına ilişkin inanç olduğu yorumları büyükelçilik raporlarına yansımıştır. Şüphe yok ki, 1950 seçimlerinde DP'nin taşradaki temsilcileri din konusunda seçmenlere çeşitli güvenceler vermişler ve bu konuda hatırı sayılır bir inandırıcılık da kazanmışlardır. MP'nin kapatılması da DP'ye bu konuda siyaset üretebilecek yegâne parti hüviyeti kazandırıyordu (TNA, FO, 371/107550, Turkish Political Parties, WK 1016/13, July 7, 1953). Türkiye'de dinin siyasete alet edilmesini önleyen yasal düzenlemeye rağmen DP'nin bu konuda hassas davranmadığına hükmeden İngiliz diplomatlar, DP'li siyasetçilerin yapmış oldukları seçim konuşmalarında partilerinin 1950'den itibaren 296 cami inşa ettiğinin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nun bütçesini %100 oranında arttırdıklarının propagandasını yaptıklarının altını çizmişlerdir. Bu noktada ilginç bir değerlendirmenin yer aldığı elçilik raporunda, MP'nin kapatılması nedeniyle CHP'nin muhafazakâr kesimlerden oy alabileceği yorumları yapılmıştır (TNA, FO 371/112924, Report on the Present Position of the Turkish Political Parties, WK 1016/7, April 9, 1954).

DP'nin seçim çalışmalarında en fazla yer ayırdığı konu hiç şüphesiz ekonomi olmuştur. Esasen, muhalefetin de iktidar partisini eleştirdiği konuların başında ekonomi gelmekteydi. CHP'li siyasetçiler, DP'nin enflasyonist politikalar uygulayarak halkı fakirleştirdiğini iddia etmişlerdir. Öte yandan, iktidarın askeri harcamaları arttırarak bütçede dengesizlik yaratmasının da İstanbul'da hayat pahalılığını %10 civarında arttırdığı bilgisi İngiliz dışişlerinin yazışmalarında öne sürülen iddialar arasındaydı. Dış ticaret dengesindeki açığın da masaya yatırıldığı seçim çalışmalarında DP'nin seçmen nezdinde gözden düşürülmesi amaçlanmaktaydı. Ekonomide büyük ölçüde ABD yardımlarına dayanan son yıllardaki sıçramanın 1954 yılı itibarıyla yerini durgunluğa bırakmasını Menderes'i seçimlerde zorlayacak en önemli engel olarak gören bir büyükelçilik raporunda, her ne kadar Menderes son yıllarda ekonomide başardığı işlerle övünüyorsa da son ekonomik göstergelerin Menderes'i zora sokacağı yorumu yapılmıştır (TNA, FO 371/112924, Review of the Internal Political Situation.. WK 1016/18, August 13, 1954).

Seçimlerden önce bir manifesto yayımlayan CHP, iktidara gelmeleri durumunda muhaliflerine karşı intikam duygusuyla hareket etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bir

anlamda seçmene bazı konularda garanti verme yoluna giden CHP, seçimlerin kazanılması durumunda anayasadaki demokratik olmayan hükümlerin kaldırılacağı, partizan idareye son verileceği, yargı bağımsızlığının sağlanacağı ve hayat pahalılığı ile mücadele edileceği konusunda garantiler vermiştir (Toker, 1991, 286). DP'nin henüz bir seçim bildirgesi yayınlamadığı düşünüldüğü vakit, CHP'nin bu hamlesinin erken alınmış bir kararın sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Aslında, 1954 seçimlerinden önce partilerin seçim çalışması kapsamında giriştikleri tüm faaliyetler belki de Türkiye'de rekabetçi demokrasinin çeşitli yönlerinin ortaya çıkışının ilk örnekleri olarak kabul edilmelidir. İktidar partisi, daha ziyade son dört yıldır elde edilen ekonomik kazanımlar üzerinde durarak seçimlere gideceğinin sinyallerini vermiştir. Trabzon ve Erzurum'da yapmış olduğu konuşmalarda ekonomideki ilerlemeye değinen Menderes, kendilerine seçimlerde destek verilmesi durumunda bu başarıları daha da ileriye taşıyacakları sözünü vermiştir.

2 Mayıs 1954 günü yapılan seçimlerin sonuçlarıyla DP, oyların %57,6'sını alarak iktidarını pekiştirmiştir. Seçimlerde liste usulü çoğunluk sistemi esas alındığı için DP Meclis'teki aritmetiğin %94,82'sini elde etmiştir. % 80'in üzerinde bir seçmen kitlesinin seçimlere katılmış olması dış basında da takdir edilmiştir (The New York Times May 4, 1954). Dört siyasal partinin katıldığı seçimlerin sonucunda CHP aldığı %34.8 oyla Mecliste 31 sandalyeye sahip olabilmişken Cumhuriyetçi Millet Partisi ise %4.7 oy oranı ile sadece beş milletvekili çıkarabilmiştir. Bunun dışında Meclis'e bir de bağımsız aday girebilmiştir (Kaya, 2018, 2286). 22 Mayıs 1954 tarihinde resmi sonuçları açıklanan bu seçimlerin sonucunda ortaya çıkan sayısal aritmetiğe göre DP ve CHP'nin toplam aldıkları oy oranları %91.4 olduğuna göre yeni yasama döneminde de iki partili sisteme uygun bir zemin oluşmuştur (Kaya, 2018, 2286).

Seçimlerin CHP'nin hiç beklemediği bir şekilde sonuçlanması, muhalefet kanadında müfritlerle mutediller arasındaki kırılmanın belirginleşmesine yol açmıştır (Yılmaz E. , 2010). Ancak bu noktada üzerinde önemle durulması gereken husus, Türkiye'de liberal siyasete geçiş aşamasının önemli bir kilometre taşı olan 1954 seçimlerinin genel anlamda sakin ve olaysız bir şekilde sonuçlanmasıydı. Hatırlanacağı üzere, seçimlerden önce CHP'nin yoğun bir şekilde iktidarın dış politikasını tartışmaya açmış olması, seçimlerden sonra Menderes'in verdiği ilk demeçte seçim sonuçlarına vurgu yaparak partisi tarafından yürütülen dış politikanın halk tarafından onaylandığını ifade etmesi ile beraber düşünüldüğünde, siyasetçilerin milli irade söylemine daha yakın durmaya başlayacakları bir dönemin başladığı görülebilecektir. Menderes, sözü edilen demecinde, NATO, ABD ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde yürütülen dış politikanın olumlu sonuçlar verdiğini ifade etmiştir. CHP ise seçimlerden sonra yayınladığı bir bildiriye, yürürlükteki seçim kanunu yüzünden hiçbir partinin muhalefet görevi yürütemeyeceğini öne sürmüştür (TNA, FO, 371/112922, Turkey Political Summary No. 9, WK 1013/11, May 11, 1954). Seçim sonuçları, aynı zamanda Adnan Menderes'in parti içindeki konumunu da sağlamlaştırmıştır. Yapılan değerlendirmelerde, muhtemelen DP'nin seçimlerde almış olduğu başarılı sonuçtan sonra bütün ilgisini ekonomik meselelere yönelteceği

yönünde çıkarımlar yapılmıştır (TNA, FO 371/112924, British Embassy Ankara, WK 1016/23, November 30, 1954).

Sonuç

Türkiye’de tek parti yönetiminin ilk defa sınındığı 1950 seçimleriyle iktidar olan DP’nin yapmış olduğu icraatların seçmen tarafından ilk kez değerlendirileceği 1954 seçimleri öncesinde iktidar ve muhalefet arasında yaşanan gerilim ve ortaya konulan siyaset düşüncesi, siyaset geleneğimizin şekillenmesinde büyük ölçüde etkili olmuştur. Burada ilk ifade edilmesi gereken ayrıntı, muhalefet konumundaki partinin iktidarı köşeye sıkıştırmak ve seçmen nezdinde itibarsızlaştırmak adına en ufak bir fırsatı bile görmezden gelmeme eğilimidir. Nitekim CHP’nin seçim stratejisini oluşturan dış politika ve ekonomi ile ilgili hususlar görüldüğü gibi etkili bir seçim kampanyasının söylemi haline gelememiştir. Belirtmek gerekir ki, tek parti döneminde seçmenin onayını gözetme kaygısı güdülmeden girilen bazı icraatların seçmenin siyaset algısında olumsuz bir şekilde kodlanması, 1954 seçimleri için yapılan propagandayı etkisiz kılmıştır. Gerçekten de II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan ekonomik darboğaz ve tek partili sisteme uygun bir yönetim anlayışı olan otokratik yönelimler seçmenin bir kez daha DP’yi desteklemesine zemin hazırlamıştır. 1954 seçimleri öncesinde muhalefetin neredeyse bütün seçim kampanyasını üzerine bina ettiği Petrol Kanunu ve ABD yardımları meselesinin seçmen kitlesi tarafından aynı hassasiyetle değerlendirilmeyişi, 1954 seçimlerinin sonucu üzerinde etkili olmuştur. Nitekim CHP’nin XI. Kurultay’ında gündeme gelen bu durum CHP’li siyasetçilerin özeleştirme yapımlarına sebep olmuştur. Denilebilir ki, CHP’nin başarısız bir seçim stratejisi izlemesi daha sonraki yıllar için acı bir ders niteliğinde olmuştur. 1954 seçimlerinde gündeme taşınan makro ölçekteki konulardan ziyade halkın güvenini kazanacak politikalara gidilmesi yoluyla seçimlerde daha fazla başarı elde edileceği düşüncesi CHP’li siyasetçiler tarafından da kabul edilmeye başlanmıştır. Seçimlerden sonra DP’li yetkililerin vermiş oldukları röportajlarda ağırlıklı olarak ekonomi ve dış politika ile ilgili konulara değinmiş olmaları dönemin ekonomi-politiğini göstermesinin yanında, bu yolla seçimlerden önce CHP’nin eleştirdiği konularda halkın iktidar partisine destek verdiği, dolayısıyla sözü edilen icraatların meşru bir zemine dayandırıldığı gerçeği vurgulanmıştır.

Extended Abstract

After the 1950s, known as the years of transition to democracy in Turkey, although the Public Republican Party (PRP) had a very limited chance of political power, including the power partnerships of the İnönü PRP in the 1960s and the coalitions formed under the leadership of Bülent Ecevit in the 70s, continued to be an important actor in life in every period. Although it is known that it comes from being a founding party, this characteristic of PRP has been emphasized in many studies, but the literature on the structural causes of party struggles and political crises in Turkey's political life is extremely weak. As far as can be seen, Özbudun's seminal work, which examines the political structure in Turkey with a theoretical and comparative method with the accumulation of political science, has the feature of being a reference guide in the research of this subject. Although the linear and chronological narrative, followed

in a significant part of the studies focusing on the years of the Democratic Party, undoubtedly contains significant findings in terms of presenting a holistic panorama of the period, these studies lack the possibilities of a political science perspective. Due to the inadequacies of the 1924 Constitution, which is an issue that is encountered from time to time in the memories of those who lived in the period, in the provisions regulating the inclusiveness and political life, the impossibility of progressing the power-opposition relations on a healthy ground in the 1950s and the political and social polarization created by this situation, in one way, reveal the necessity of subjecting the 1950s to a more inclusive evaluation.

The tension between the government and the opposition and the political thought before the 1954 elections, in which the actions of the DP coming to power with the 1950 elections, in which the single-party rule was tested for the first time in Turkey, were to be evaluated by the voters for the first time, had a great impact on the shaping of our political tradition. The first detail to be mentioned here is the tendency of the opposition party not to ignore even the slightest opportunity to corner the government and discredit it in the eyes of the electorate. As a matter of fact, the issues related to foreign policy and economy that make up the PRP's election strategy could not become the discourse of an effective election campaign. It should be noted that in the single-party period, the negative coding of some actions taken without concern for the approval of the electorate in the political perception of the voters rendered the propaganda for the 1954 elections ineffective. Indeed, the turndown experienced during the Second World War and the autocratic tendencies, which had a management approach suitable for the one-party system, paved the way for the voters to support the DP once again. The fact that the Petroleum Law and the US aid issue, on which the opposition built almost the entire election campaign before the 1954 elections, were not evaluated with the same sensitivity by the electorate had an impact on the outcome of the 1954 elections. As a matter of fact, this situation, which came to the agenda at the 11th Congress of the PRP, caused PRP politicians to self-criticize. It can be said that the PRP's unsuccessful election strategy was a bitter lesson for the following years. It has been a phenomenon accepted by the PRP politicians that it will bring more success in the elections through policies that will gain the trust of the people rather than the macro-scale issues that were brought to the agenda in the 1954 elections. After the elections, the fact that DP officials mainly touched on issues related to economy and foreign policy in the interviews they gave shows the economy-politics of the period. In this way, the fact that the people supported the ruling party in the issues criticized by the PRP before the elections was emphasized, and therefore the mentioned actions were based on a legitimate basis.

Kaynakça

- A very limited freedom. (1954, October 7). *The Times*.
- Akyol, T. (2021). *Kuvvetler ayrılığı olmayınca otoriter demokrasi: 1946-1960*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Albayrak, M. (2004). *Türk siyasi tarihinde Demokrat parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Bayar's visit. (1954, Jan. 29). *The Wall Street Journal*.
- Benhür, Ç. (2007). 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde CHP ve DP'nin seçim kampanyalarının ana hatları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(17), 61-75.
- Bila, H. (1999). *CHP 1919-1999*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Criticism of the times. (1954, October 18). *The Times*.
- Çakmak, F. (2015). Halkevlerinin kapatılması ve Cumhuriyet Halk partisi mallarına el konulması. *History Studies, International Journal of History*, 1-21.
- Çınar, K., Uğur Çınar, M., & Açıköz, A. (2022, September). Turkey's republican peoples party (chp): A Long dure'e analysis. *Turkish Studies*.
- Cinar, K. (2023). The historical roots of right-wing populism in Turkey: A spatial examination of the DP, ANAP and AKP Governments. *Southeast European and Black Sea Studies*. <https://doi.org/10.1080/14683857.2023.2176195>
- Danforth, N. L. (2021). *The remaking of republican Turkey: Memory and modernity since the fall of the Ottoman Empire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demir, Ş. (2010). *Türk siyasi tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul: Paraf Yayınları.
- Eroğul, C. (2003). *Demokrat parti ve ideolojisi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Güngör, S. (2004). *Muhalefette CHP*. Ankara: Alternatif Yayınları.
- Hale, W. (1980). The role of the electoral system in Turkish politics. *International Journal of Middle East Studies*, 11(3), 401-417.
- Kahraman, H. B. (2010). *Türk siyasetinin yapısal analizi-II 1920-1960*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kalaycıoğlu, E. (2023). A hundred years of flux: Turkish political regimes from 1921 to 2023. *Turkish Studies*, 1-23. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/14683849.2022.2161374?needAccess=true&role=button>
- Kaya, Y. (2018). Türk siyasal yaşamında 1954 seçimleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 7/3, 2276-2291.
- Koçlar, B., & Özduygün, Y. (2017). Demokrat parti'nin iktidara gelişinin basına yansımaları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, IV/XIII, 264-296.
- Lary, R. (1953, February 22). Surprise of voter tells history of new Turkey. *Chicago Daily Tribune*.
- Menderes, A. (2011). *Demokrasiden darbeye Babam Adnan Menderes*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Öymen, O. (2009). *Öfkeli yıllar*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Özbudun, E. (2011). *Otoriter rejimler, seçimsel demokrasiler ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Political storm over moves aganist peoples party. (1954, February 4). *The Times*.

- Resmi Gazete, S. 8660, 17 Mart 1954.
- Sütçü, G. (2011). Playing the Game of Democracy through the electoral Mechanism: The Democratic Party Experience in Turkey. *Turkish Studies*, 12(3), 341-356.
- The National Archive (TNA), Foreign Office (FO) 371/101848, Annual Report of Turkey for 1951, WK 1011/1, January 2, 1952.
- The New York Times May 4, 1954.
- TNA, FO 371/101848, Annual Report of Turkey for 1951, WK 1011/1, January 2, 1952.
- TNA, FO 371/101849, From Ankara to Foreign Office, WK1013/13, June 17, 1952.
- TNA, FO 371/101849B, From ANkara to Foreign Office, WK 1013/22, October 21, 1953.
- TNA, FO 371/101849B, From Ankara to Foreign Office, WK1013/16, July 28, 1953.
- TNA, FO 371/101849B, From Ankara to Foreign Office, WK1013/2, January 15, 1952.
- TNA, FO 371/107548, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/18, August 25, 1953.
- TNA, FO 371/107550, British Embassy Ankara, WK 1016/1, December 30, 1952.
- TNA, FO 371/112922, Ankara Political Summary no 11, WK 1013/13, May 21, 1954.
- TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/1, December 31, 1953.
- TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/4, February 13, 1954 .
- TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/5, February 24, 1954.
- TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/6, March 12, 1954.
- TNA, FO 371/112922, From Ankara to Foreign Office, WK 1013/7, March 26, 1954.
- TNA, FO 371/112924, British Embassy Ankara, WK 1016/4, February 10, 1954.
- TNA, FO 371/112924, General Background to Turkish General Elections 1954, WK 1016/7, April 9, 1954.
- TNA, FO 371/112924, Peoples Republican Party's Attitude to Relations with the United States, WK1016/5, February 26, 1954.
- TNA, FO 371/112924, Report on the Present Position of the Turkish Political Parties, WK 1016/7, April 9, 1954.
- TNA, FO 371/112924, Review of the Internal Political Situation.. WK 1016/18, August 13, 1954.
- TNA, FO, 371/107550, Turkish Political Parties, WK 1016/13, July 7, 1953.
- Toker, M. (1991). *Demokrasimizin İsmet paşalı yılları: DP'nin Altın Yılları 1950-1954*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Tunçay, M. (1995). *Siyasal tarih (1950-1960)*. M. T. vd. içinde, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Unat, K. (2017). *Durmayaalım düşeriz! iktidardan muhalefete CHP'nin seçim propagandaları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Uyar, H. (2017). *Demokrat parti iktidarında CHP 1950-1960*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yeni Ulus, 12 Ocak 1954.
- Yılmaz, E. (2010). 1950 Seçimlerinin önemi, öne çıkan özellikleri ve siyasi sonuçları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 541-551.
- Yılmaz, H. (1997). Democratization from above in response to the international context. *New Perspectives on Turkey*(17), 1-38.